

Revista Revistelor

Convorbiri literare, No. 6—8,
Iunie—August.

E partea II-a, a „N-rului jubilar“, care iară-și cuprinde trei numere. Mărturisim, că nu înțelegem acest mod de a serba jubileul unei reviste, prin *suspendarea* pentru o jumătate de an a aparițiunii ei, *ca revistă*. O revistă n'are rost decât intrucit ne ține în curent cu mișcarea literară și științifică, deci periodicitatea aparițiunii e de esența ei, numai atunci ea poate reflecta viața intelectuală a unei țări, prin prima specifică a unei școli sau direcții literare. A scoate două *colecțiuni* de articole, ori-cit de însemnate, cari să înlocuească șase numere lunare, — înseamnă, de fapt, a *încreta* revista pentru acest timp. Și e păcat, „C. L.“ sînt organul unei școli, al cărei mod de a vedea, în ce privește manifestările vieții noastre intelectuale, poate interesa publicul cititor.

Acest volum e mai puțin interesant și prin cuprinsul lui și prin *iscălituri*, — nu mai găsim pe ale corifeilor vechii *Junimii*, sînt mai puține și nume mai însemnate (dintre acestea *d. D. Onciul* publica o *revizuire* tinută la Ateneu și spre „*Altegerca Regelui Carol*“).

Scandalul un studiu, extrem de interesant, al d-ului *Bodulescu-Pogoneanu*, — „*Kant și Eminescu*“, prin care ni se arată înnoirea filosofiei lui Kant asupra lui Eminescu, și se abuzizează o

încercare a lui Eminescu de a traduce „critica raunii pure“.

Sămănătorul, Iulie 1906.

În numerile 29, 30 și 31, dl. N. Iorga, folosindu-se de relipărirea romanului „Elena“ al lui Bolintineanu în colecția Alcalay, se ocupă cu „*Inceputurile romanului nostru (1855—62)*“, Altfam, eu acest prilej, dintr'o noliță, că în curînd va apărea prima parte din „*Istoria literaturii romine în veacul al XIX-lea*“ și ne bucurăm că neobositul cercetător, continuînd studiile începute acum cîțiva ani în acest domeniu, va arunca lumină asupra acestei epoci — atît de insuficient studiată încă — a literaturii noastre. Cit pentru studiul pe care ni-l dă acum în „*Sămănătorul*“ și care nu e decît un capitol din lucrarea cea mare, pe care ne-o făgăduiește, — el e o cercetare a împrejurărilor în care apare la noi romanul și o analiză în treacăt a primelor romane românești. Dl. Iorga apreciază așa cum se cuvine aceste prime încercări, în genere slabe, și caută să scoată în relief partea de salîră socială, care se află în aceste romane — produsele unei epoci de luptă încordată între „*doză curente neîmpăcate*“, între oamenii vechi și oamenii noi... „*Bolintineanu înțelege să înfațișeze disprețului și urii pe tinerii ce-și pierd vremea în zgomotul vieții petrecerilor neghioabe...*, pe femeile căzute în vină

de gustul risipei și al beției de plăcere, pe străinul poroncior și strical, pe Muscalul obraznic al ocupației de la 1853, înaintea căruia se tirăște o administrație orientală și se gudură o societate care știe de frică și de ispită"... zice dl. Iorga vorbind de romanul „Mannul” al lui Bolintineanu. Iar despre „Elena” al aceleiași: „Avem pe vechii polițianii din vremea prerogativelor aristocratice, plini de ură împotriva unei societăți nouă care îngăduie concurenți pe lângă dinșii..., avem beizadele și „princese” care, în scrisul acestui autor liberal, cuprind în sine toate păcatele trecutului: iubirea pentru mită și cîștig nelegiuit a bărbatului și iubirea pentru plăcerile de tot felul a femeii; avem apoi pe îmbogățitul care caută să joace un rol în lume, pe lata care-și vindează un soț pentru bani, avem pe fostul ciocoiu de casă”... etc. rînduri în care dl. Iorga concentrează toate păcatele și ticăloșiile vremii.

În aceleași numere „Sămănătorul” da și diferite bucați literare, dintre care remarcăm o frumoasă năvelă de M. Sadoveanu și niște poezii de O. Carp.

Orizontul,—Iulie, No. 7.

Dr. Valer Moldovan, în „La chestia programelor noastre”,—arată, că în ce privește primul punct din programul național al Romînilor din Ardeal și Ungaria—reciștigarea autonomiei Transilvaniei—astăzi se poate constata trei curente în lumea politică de acolo:

1) Curentul ortodox, al acelor „cari susțin, că de punctul acesta nu avem să ne atingem, fiind-că el e scheletul și esența întregului nostru program”.

2) „Aderenții așa numitei autonomii naționale, avînd de premise federalizarea Ungariei”, fiind-că autonomia numai a Transilvaniei ar exclude aproape o jumătate din Romîni din Ungaria.

3) „În sfîrșit, se susține „că punctul acesta de natură curat de drept public și de naționalitate să fie formulat mai puțin concret, așa ca de o parte el să nu fie o piedecă a acțiunii comune a grupului parlamentar al naționalităților, de altă parte, tocmai în urma formulării lui mai abstracte să se poată aplica și acomoda în toate situațiile politice, cari ca și ori și ce în lume sînt supuse schimbărilor”.

Conferința națională din 1905 a primit în această privință formula deputaților Mibali, Vlad și Vaida, prin care se cerea „asigurarea condițiunilor de existență și dezvoltare etnică politică a poporului român”.

Autorul împărtășește acest din urmă mod de a vedea. „La autonomie—spune d-sa—nu vom putea ajunge prin puterile noastre. Ar trebui să-i premeargă o șguduire din temelii a dualismului și o federalizare națională a întregii Austro-Ungarii ca în felul conceput de Aurel C. Popovici.—E natural, că a realiza așa ceva nu stă în puterile noastre. Iar a pune în program un punct—înțeleg punct concretizat—a căru realizare nu stă în puterile noastre, și a face prin aceasta d’a capo imposibilă realizarea gradată a celorlalte puncte din program, realizabile și în situația politică de azi a statului, cel puțin nu e lucru prudent”.

D. Moldovan propune ca deputații noștri să susțină un punct dintr’un proiect al lui Ludovic Kossuth: „să se recunoscă și garanteze prin lege naționalitatea Romînilor, Sîrbilor, Slovacilor” etc.

Revista idealistă, No. 6, Iunie 1906.

D. Dr. I. Duscian publică cite-va pagini interesante „Din Basarabia (note și impresii)”. Din nenorocire autorul nu e de loc orientat în politica basarabiană. D-sa însuși spune: „D-zeu

mai poate înțelege această politică" și ca dovadă citează atacul violent al ziarului d-lui Crușevanu „Drug” împotriva d-lui P. V. Dicescu, după alegerea sa în Consiliul Imperial,—și adaugă: „Și *Drug* e gazeta acelorași boeri cari l-au votat pe Dicescu. Curioasă politică, curios rusofilism!”

Nu, d-le Duscian, nu e a *acelorași* boeri!

Cu toate acestea, cunoaștem altă de puțin Basarabia, incit impresiunile unuia din ai noștri, cari a vizitat-o sint totdeauna bine-venite, — decit ar fi trebuit să se mărginească numai la cele ce „poate înțelege”.

Mercur de France (15 Iulie 1906). Stanislas Rzewuski dă o scurtă biografie și o succintă analiză a lucrărilor filosofului german *Eduard Hartmann*, mort de curind. Născut la 1842 în Berlin, a fost ofițer de artilerie, a demisionat din armată în 1865 și după ce și-a trecut — în 1867 — doctoratul în filosofie la Rostrek, s'a dedicat cu totul studiilor. El e un discipol al marelui Schopenhauer, care însă, căuțiud să complecteze opera maestrului, să înlătore lacunele din opera lui, — a ajuns la un sistem filosofic propriu. El nu admite, ca Schopenhauer, o voință oarbă, care-i cauza unică a existenței și a vieții, pentru că această voință oarbă nu-i explică ceia ce-i rațional și logic în suflet și în natură, nu-i explică lumea morală. El acordă Ideei, Rațiunii, un loc în adâncimile ontologice ale Absolutului. Pentru dinsul nu există numai o Voință, în care toate contrarele se neutralizază, ci elementul rațional există deja în categoria Substanței, a lucrului în sine. Natural, această rațiune răspîndită în tot universul nu are nimic comun cu slaba intelligență omenască, ea îndeplinește opera ei imensă, fără să-și deie sama de ținta ultimă pe care o urmărește și pe care nu o va atinge nici o dată. Hartmann nu-

mește „Inconștient” — acest prim principiu al lumii, acest fond misterios al existenței și al vieții, acest Absolut pe care l-au căutat filosofi și moraliști. În această concepție a lui, sintetizînd astfel Voința care se afirmă în înluecimile lumii materiale și Ideia care licărește mai ales în minunile cugetării omenesti, el a căutat să împace veșnicul conflict între spirit și materie, — spiritualismul și materialismul. — Pesimismul lui Hartmann isvorăște în mod logic din concepțiunea lui filosofică: esența lumii fiind o Voință veșnic neîmplinită, — viața nu poate fi de cit suferință; durerea e legea însăși a existenței — și neantul e preferabil unei astfel de vieți. — Activitatea intelectuală a lui Hartmann e foarte bogată; operele lui le împarte autorul în trei categorii. Mai întâi cele abstracte, în care își expune doctrina, cum sint „Filosofia Inconștientului”, apoi studii de logică („Problemele fundamentale ale teoriei cunoștinței” și „Doctrina categoriilor”) de estetică („Filosofia Frumosului”) și de morală („Fenomenologia conștiinței umane”). În a doua categorie sint studiile critice și cele de istorie a Filosofiei, cum sint „Istoria Metafiziciei”, „Filosofia contemporană”, „Fundamentul pesimismului”, „Neo-Kantismul, Neo-Hegelianismul și Neo-Schopenhauerismul” etc. În sfârșit în a treia categorie intră scrierile în care se ocupă cu diferite chestiuni politice, economice, artistice, literare, cum sint: „Probleme moderne”, „Chesliunile zilei”, „Două zeci de ani de politică germană”, „Alegere de studii și de încercări” etc., toate scrise cu o mare perfecțiune de stil, cu gust și cu senină imparțialitate. — În toată opera lui Hartmann se vede o mare erudițiune și tocmai faptul acesta, alături cu acela că el prezintă însăși Rațiunea ca o cauză de suferință, — dă pesimismului lui Hartmann acea

tărie, care-l face să apară ca un strigăt de desperare.—

Intr'un articol intitulat *Chestiunea agrară și chestiunea agricolă în Rusia*, A. van Gennep arată complexitatea problemei aceștia în Rusia: chiar dacă s'ar da țăranilor Ruși pământ—ceia ce încă e o chestiune foarte dificilă,—totuși ar rămânea cea laltă latură a problemei: lipsa de cunoștințe și de experiență a țăranilor ruși pentru a trage tot folosul din pământ și a putea susține concurența lumii. După ce arată, cu multe exemple, cum astăzi agricultura se industrializează, și se adaptează pretutindeni împrejurărilor, autorul încheie că țăranul rus e încă acolo unde era cel francez în sec. XV și că va trebui ca revoluția să aibă în vedere nu numai chestiunea „proprietății”, ci și cea a „producției”.

Revue Socialiste (Iulie, 1906).

D. Gerfaul serie un articol despre Ibsen, comentind mai ales cartea lui Ossip-Lourié *La Philosophie sociale dans le théâtre d'Ibsen*, o carte despre care s'a exprimat în termeni foarte elogioși E. Boutroux, cunoscutul filozof francez.

Cartea pe care se bazează d. Gerfaul e însemnată nu numai prin talentul autorului, ci și prin faptul că autorul a cunoscut de aproape pe Ibsen, precum și viața scandinavă.

De aceea voiu vorbi despre această carte utilizind rezumatul d-lui Gerfaul și alegind mai cu samă ceea ce ni se pare mai interesant, trecind repede asupra unei părți însemnate: feminismul lui Ibsen și atacurile de tractorilor săi.—Mai întâiu ce a voit Ibsen să facă priu teatrul său? Unii au spus că Ibsen vorbește el însuș prin personajele sale. La aceasta Ibsen a răspuns, printr'o scrisoare către Ossip-Lourié: „Gindirile aruncate de mine pe hîrtie nu vin nici ca formă nici ca conținut de la mine însumi, ci

de la personajele mele dramatice, care le rostesc”... Totuși, diu unele scrișori ale lui Ibsen către Brandes, se vede bine că el a vorbit însuși, adesea, prin personajele sale.—A doua chestie este: Chiar dacă Ibsen n'a vorbit el prin personajele sale (credem că lucrul nu e așa de greu de rezolvat: toți scrișorii vorbesc ei prin gura unor personaje,—aceasta e adevărul), aceasta nu însemnă că teatrul său n'a avut un scop, sau, mai bine, că el n'a fost conștient de valoarea socială și educativă a acestui teatru. Ossip-Lourié, plecat de la principiul—dela care și noi plecăm în această revistă— „că nici un scrișor nu poate face să-i dispară *personalitatea* din operă”, și că: „Omul care ne prezintă caracterul a doi indivizi poate să nu ne spună încotro i se îndreaptă simpatiiile; i-i cu nepuștință să nu ne faci să vedem încotro se îndreaptă ele”,—plecat, zic, dela acest principiu—și bazat și pe viața lui Ibsen, care ne explică opera lui și evoluția acestei opere, precum și pe cunoștința, de aproape a lui Ibsen,—ni sistematizează toată *filozofia socială* a scrișorului scandinav. („*Filozofie socială*” din o „operă artistică”, vor exclama partizanii „artei pentru artă”,—cei consecuenți căci d. Deussenianu a vorbit și d-sa de această „filozofie socială”!) Ne oprim, din deosebitele probleme ale acestei filozofii, numai asupra uneia: *individualismul* lui Ibsen. După Ossip-Lourié acest individualism nu e identic cu egoismul, nu însemnă: *Mărginește-te: a fi tu însu-ți*, ci numai: *Fii tu însuși*,—în acel înțeles că numai prin creșterea și ameliorarea *individualității* se poate spera a se ajunge la o societate sănătoasă, morală și fericită. Ossip-Lourié încheie cartea sa spunind că ultima concluzie a operei lui Ibsen e socialismul, afirmare care are cu utilă mai mare valoare cu cit Ibsen, într'o scrisoare către Ossip-Lourié,

aprobă această judecată, declarându-se entuziasmat de ea,—nu li fie cu su-părare cavalerilor, „artei pentru artă“, ni permitem să adăugăm noi... Poate vom da, mai târziu, o recenzie asupra acestei cărți, și a altora despre Ibsen, și poate vom publica chiar un articol despre acest mare scriitor.

Revue des idées (15 Iulie 1906). *Marcel Landrieu*, „De Lamarck à Darwin.“ Autorul arată cum a fost apreciat Lamarck în lumea științifică și cât timp a trebuit să treacă ca concepțiile lui filozofice să apară în adevăratul lor lumină.

La apariția ei „Filozofia zoologică“ a fost combătută de frenologii Gall și Spurzheim partizanii ai fixității speciilor și de d. Bonald în numele credinței catolice.

Cartile și jurnalele științifice ale vremii au vorbit prea puțin de ea.—Responsabilitatea disprețului quasi universal cu care au fost primite ideile lui Lamarck o are mai ales Cuvier care a contribuit la aceasta prin critici disprețuitoare ale lui și ale numeroșilor săi discipoli. Influența lui preponderentă în Franța aproape o jumătate de secol a fost un mare obstacol pentru răspândirea ideilor lui Lamarck. Printre auditorii lecțiilor acestuia numai Sainte Beuve pare a fi simțit influența lor. În romanul său *Volupté* apărut la 1834 el ne descrie interesul pe care-l resimțea pentru teoriile bătrînului savant. Dintre savanții contemporani singurul partizan sincer a lui Lamarck a fost Geoffroy Saint Hilaire. El i-a pronunțat elogiul funebru, vorbind de dinsul cu simpatie și afecție și numindu-l, Linné al Franței. De Blainvile și Auguste Comte în volumul III al cursului său de Filozofie pozitivă fără a adopta ideile lui Lamarck, le-au supus la o critică riguroasă dar mult mai bine voitoare ca aceea a discipolilor lui Cuvier. De la 1840 până la apariția „Originei spe-

ciilor“ nimeni n-a vorbit de teoriile lui Lamarck afară de Isidore Geoffroy Saint Hilaire. În Germania teoriile lui n'au fost cunoscute decît după moartea sa. Schopenhauer l-a citat de cîteva ori. Goethe nu l-a cunoscut. Tîrziu, tocmai la 1863, Haeckel a arătat locul pe care Lamarck îl merită în știința biologică. În Anglia a fost cunoscut mai de vreme datorită lui Lyell care făcuse o expunere exactă a ideilor lui în principiile sale de Geologie, fără a înțelege de altfel, de la început, importanța lor.

Darwin, cu toate mărturisirile lui, că a studiat serios Filozofia zoologică n-a profitat mult din ideile lui Lamarck. Tîrziu însă a recunoscut că a neglijat prea mult acțiunea factorilor lamarckieni, că n-a ținut în deajuns samă de acțiunea directă a mediului. Într-o scrisoare adresată lui Romanes în 1882, Huxley pune pe Lamarck alături de Buffon și Darwin. În ultimul timp s'a format în America o școală neolamarckiană combătută mai ales de naturaliștii germani în numele neodarwinismului, pe cînd în Franța savanții se silesc să concilieze într-o armonioasă teorie concepțiile celor doi fundatori ai transformismului.

Revue générale des sciences 30 Iunie 1906. *Dr. R. Romme*. *Le bilan de la Tuberculose au Congrès de 1905*. În articolul de față, autorul face o daro de seamă numai asupra unor puncte mai însemnate dezbătute în Congresul asupra Tuberculozei ținut la Paris de la 2—7 Oct. 1905 și anume:

I. *Biologia bacilului lui Koch și unitatea tuberculozei*. După ce Koch a descoperit bacilul tuberculozei, s'a pus și chestia relațiilor care există între tuberculoza omului și cea a animalelor. Așa, la 1890 Gibbs și Shury au emis părerea că tuberculoza e provenită, la diferitele specii de animale, de bacili diferiți, foarte vecini, însă nu identici. Mai tîrziu chiar Koch consi-

dera bacilul tuberculozei gănelor ca o specie diferită de bacilul tuberculozei omului. Și comunicația lui Koch a produs o adevărată emoție la Congresul de la Londra (1901) când el susținea că tuberculoza umană și tuberculoza bovină nu sînt provocate de același bacil și că bacilul bovin e inofensiv pentru om, după cum bacilul uman e incapabil de a infecta și tuberculiza Bovideele.

Înțelegerea asupra acestui punct nu e nici azi stabilită. La congresul de la Paris (1905), Arloing din Lyon se declară partizan al unității tuberculozei, pe cînd Kossel din Giessen și Ravenel din Statele Unite, împărțasese mai mult părerea lui Koch. Părerea lui Koch fiind cunoscută, autorul în articolul de față, ținînd cont de comunicarea lui Arloing și de discuția următoare în Congres asupra acestei chestii, stabilește :

a) De la tuberculoza umană cea mai atenuată, cea a unor lupusuri d. ex., până la tuberculoza viscerală, cea mai activă, există o gamă de virulență ai cărei termeni sînt în număr indefinit.

b) Că bacilul bovin și bacilul uman sînt două varietăți ale unei și aceleași specii și că dacă omul n'are pentru cel d'întîiu aceeași receptivitate ca pentru cel de al doilea, în schimb însă, bacilul uman poate tuberculiza boul, precum cel bovin poate infecta pe om.

c) Că bacilul aviari (al paserilor) nu e o specie particulară ci el se leagă cu bacilul mamiferelor și că caracterele proprii ce el prezintă, provin din cauza adopției sale la organismul paserilor în care el trăiește.

d) Că bacilul pisciar, adică bacilul animalelor cu sînge rece, cu virulență foarte atenuată, nu e iarași de cit o varietate a bacilului lui Koch, care a fost modificat în caracterele sale din

cauza șederii sale în organismul animalului cu sînge rece.

II. *Căile de pătrundere a bacilului tuberculozei în organismul animal.* În anul 1903, Behring a susținut că tuberculoza pulmonară la adult nu provine din pătrunderea pulberilor în căreate cu bacili prin căile respiratoare, ci rezultă mai todeauna din o infecție tuberculoasă intestinală căpătată în timpul copilăriei. Această opinie a fost în urmă confirmată prin experiențele lui Veleminsky, Bartel și Spieler și mai cu samă prin acele ale lui Vallée din Alfort, comunicate la Congres. Faptul acesta a fost determinat și mai bine prin experiențele lui Calmette și Guérin publicate la 25 Oct. 1905 (Ann. de l'Inst. Pasteur) puțin după închiderea congresului. Tot în această privință, Hutinel face oarecari rezerve. El e de părere că, dacă calea intestinală joacă un rol în patogenia tuberculozei pulmonare la om, acel rol nu e însă covârșitor și că după el, în multe cazuri, leziunile inițiale se pot face și pe traiectul căilor respiratoare, chiar la nivelul plămînilor. De altfel Marfan susține că locul de intrare a infecției tuberculoase a plămînilor ar fi de cele mai multe ori, nu intestinul ci cavitatea buco-faringiană, adică la porțiunea inițială a tubului digestiv.

III. *Diagnosticul precoce al tuberculozei pulmonare.* Tuberculoza fiind vindecabilă, cînd e tratată la începutul ei, să înțelege importanța ce ar rezulta dacă am putea face cu siguranță diagnosticul ei precoce. Metodele propuse până acum pentru facerea acestui diagnostic, cum sînt de ex. 1. măsurarea schimbărilor respiratoare în urma combustțiilor intra-organice (Binet), 2) pneumografia (Hirtz și C. Brouardel), 3) examenul singelui 4) proba cu vesicatoarea (Roger și Josué) 5) Sero-diagnosticul prin aglutinarea ba-

ilului lui Koch n'au dat rezultate practice satisfăcătoare.

Calorificația din contra poate să dea ajutor în diagnosticul tuberculozei precoce, de oare-ce termometru arată, chiar la începutul boalei, o ridicare variabilă de temperatură în timpul celor 2—3 zile cari preced epocile menstruale.

În fazele mai înaintate ale tuberculozei, diagnosticul se face ușor, prin procedeul comun, adică examinând scuipatul sau singele, în caz de bacilemie.

IV. *Vaccinația și seroterapia anti-tuberculoasă.* Ultima ședință a congresului a fost însemnată prin comunicarea preliminară a profesorului Behring din Marburg, asupra seroterapiei antituberculoase pe care însă promite a o completa într'un an.

Așa că până în prezent, nici vaccinul antituberculozei, nici tuberculina lui Koch, nici serul lui Marigliano, Marmorek, Tabakiau (Viena) sau al lui Rappia și Blaisot (Nantes) nu au dat rezultate satisfăcătoare. Astfel fiind, chestiunea seroterapiei tuberculozei așteaptă încă deslegarea sa.

Din darea sa de seamă, autorul conchide: că congresul de la 1905 n'a făcut de cit se precizeze punctele care așteaptă soluția lor definitivă și asupra cărora trebuie să se îndrepte cercetările ulterioare.

Revue historique (11. Juillet Août). După diferite cercetări d. Gr. Iacșici a dat de urmele unui document de cea mai mare importanță, privitor la relațiile dintre Ruși și Turci, între pacea de la București și convenția de la Akerman (1812—1826). E o versiune oficială rusească, un memoriu prezentat de guvernul rus împăratului Nicolai I și date noi găsim și asupra țării noastre, mai ales că pe atunci Rusia avea grija mare de a ne ținea sub protecția sa.—În acest prim articol nu e dat chiar me-

moriu, ci numai o introducere la acest memoriu despre negocierile baronului Stroganov la Constantinopol între 1816 și 1821.

D. G. Monod discută situația învățământului superior în Franța cu prilejul celor spuse, cu multe date, de Ferd. Lot și deși la noi nu se prea discută chestia universităților din punct de vedere al organizației lor, totuși cred că resumarea articolului acesta, mai ales în partea primă, poate interesa; ultima parte e mai mult o pledoarie în favorul amenințatei cu desființarea *Ecole de Charles*.

La Francezi ori ce chestie mare care se discută trebuie să o compare cu aceeași chestiune din Germania și de aceia Monod declară de la început că: „Franța nu poate, fără îndoială, cu cele 38 milioane de locuitori, să facă veir ce face Germania, care are mai mult de 60 milioane, atât în materie de învățământ cât și în materie de armament militar”.

Analizând pricinile inferiorității învățământului superior le găsește în insuficiența numerică a personalului —mai ales în facultățile de provincie,—apoi reaua organizare a muncii care provine din lipsa oricărei coordonări metodice și organice în învățământ și în sistemul funest al examenelor.

Universitățile din țara noastră—cari au împrumutat organizarea de la cele franceze—au aceleași păcate, cu mult mai intense însă, într'u cit se află într'un stadiu mult mai rudimentar și mult mai neorganic.

Revisuirea organizării universităților se impune, și Ferd. Lot propune următoarele cursuri: cursuri generale de orientare și instrucție, cursuri speciale, unde studenții învață cum se studiază o chestiune complexă, și seminarii de erudiție unde studenții se formează prin muncă în comun la metode critice.

E o chestie de actualitate în Franța organizarea arhivelor și bibliotecelor și prin această nouă organizare *Ecole de Chartes* ar fi amenințată cu moartea și de aceea G. Monod pledează pentru salvarea ei, în ultima parte a acestui articol.

Tot în acest No. se află și o analiză amănunțită asupra tuturor lucrărilor de bizantinologie apărute în 1904-5.

Nuova Antologia (1 Iulie, Roma)
Antonio Fogazzaro „Adevăr și Acțiune“. Este o conferință, pe care marele scriitor italian a ținut-o în Veneția, în ședința solemnă a Institutului Venețian. S-ar părea, zice Fogazzaro, că există o deosebire fundamentală între acea cautare a adevărului, care are de scop de a-l preface în acțiune utilă și aceea căutare, care nu are alt scop decît pe ea însăși, adică plăcerea intelectuală pe care o dă stăpînirea adevărului. Cu toate aceste între adevăr și acțiune este o legătură mult mai strînsă decît cum se pare la prima vedere. Ori ce adevăr științific, nu se acumulează inert în mîntea noastră, ci mișcă intelectul să izvodească mijloace noi de acțiune, mișcă sentimentul către unii sau către alții, mișcă deci voința spre acțiune. Dar dacă știința tînde spre acțiune, ea și pornește din acțiune; pornește în mod indirect, fiindcă toată activitatea omenească formează un cîmp de observație și de experiență, fiindcă sistemul interesului economic și al luptei în contra durerii, provoacă cercetarea științifică. Și pornește și în mod direct, căci la originea oricărei cercetări științifice este o voință care disciplinează intelectul și simțurile, spre a putea discerne în variația faptelor elementul constant. Și măsura adevărului științific este acțiunea: faptul este indicele infailibil al adevărului sau al falsității unei teorii științifice. Față de această legătură evidentă între ade-

vărul științific și acțiune, se prezintă minții noastre ideea existenței unei legături tot așa de strînsă, între acțiune și adevărul neștiințific, ideea unui metod posibil de probare, la care să supunem diferitele credinți care regulează conduita oamenilor. Toți oamenii se conduc conform unor anumite credinți. Acel care, fără nici o credință religioasă, se conduce cu singură oestilatea și impulsul unei inimi generoase, lucrează conform unei credinți în Bine; acel care se lasă condus numai de scopul plăcerii și al cîștigului, lucrează și el tot conform unei credinți, credința că acesta este cel mai de samă scop al vieții; în fine și acela care urmează calea mijlocie, o face tot în baza unei credinți că această cale mijlocie e cea mai bună. Nici unul din ei însă n'ar putea demonstra soliditatea principiului său de acțiune. Acuma, dacă aceste credinți elementare se supun probei acțiunii, ce găsim? Găsim că acțiunea care pornește din credința în Bine, tînde să reproducă ceva, care e recunoscut de oameni ca asemenea acestei credinți, ceva pe care oamenii îl numesc Bine. Credința în plăcere însă, tînde să producă durere atît pentru agentul însuși, cit și pentru alții; deci, faptul desuainte principiul, experiența distruge teoria. Credința în căile de mijloc, nu produce un fapt de mijloc, pentru că fapt de mijloc nu există ca fapt simplu, ci e totdeauna compus din două elemente morale opuse între ele. Dacă, de la aceste credinți care explicit sau implicit regulează conduita morală a oamenilor, trecem la doctrinele pentru care luptă ei în cîmpul social, doctrine care au și ele caracterul credinții pentru că tînd în mod necesar la acțiune și fiind că e imposibilă proba riguroasă, găsim și aici că acțiunea e măsura adevărului lor, dar că e foarte greu de a le aplica o asemenea măsură.

Rivista d'Italia (Iuli, Roma).
G. Melli „Asupra ideii de solidaritate”.
 Este o prelegere introductivă a unui curs de morală, ținută la Institutul superior din Florența. Autorul mai întâi observă că astăzi nici într-o parte a filosofiei nu există mai multă divergență de opinii decît în etică. Și această crîsă a moralei se relevă nu prin lipsă ci prin prea mare abundență de teorii etice. Dar, zice autorul, norocul e că „viața morală” n'au inventat-o filosofi; rectitudinea sufletului și bunătatea acțiunilor nu sînt privilegiul nici unei filosofii; teoriile pot să se schimbe și să se transforme: rămîne însă voința omenească care-și caută calea și legea. Pe cînd intellecțele sînt divizate și nu se pot înțelege între ele, se formează în ceea ce privește lucrurile morale, un fond de convingeri care unesc spiretele făcîndu-le părtașe ale aceluiaș ideal. Un chip tendențios și sectar de a studia etica este acela care consistă în a se servi de faptele morale pentru a demonstra sau combate o anumită teză metafisică sau științifică. E adevărat, se'nțelege, că interpretarea faptelor morale duce inevitabil la o întreagă concepție asupra vieții, dar asta nu-ți dă dreptul de a începe tocmai cu ceea ce trebuie să sîrșești. În etică, chipul de a filosofa trebuie să fie de jos în sus, de la faptele observabile trebuie să ne ridicăm fără a pierde din vedere realitatea spre a putea ajunge astfel la adevăruri valide pentru toți. În contra acestei păreri se ridică însă principiul că ori-ce doctrină filosofică nefînd decît expresia unui temperament individual, nu poate să fie obiectivă și deci ceea ce e necesar este un temperament și afirmarea propriei personalități. *Ego ipsissimus*, zicea F. Nietzsche. Acest individualism, crede autorul, își are rațiunea sa de a fi într'un timp ca al nostru, în care se uită prea adesea importanța și valoarea

sforțării personale în ori-ce manifestare a vieții. Astfel dacă este ceva care să caracterizeze etica secolului trecut, este importanța din ce în ce mai mare acordată factorului social. S'a născut o întreagă filosofie a solidarității pornită din convingerea că individul izolat este o abstracție ca și atomul fizicianilor, și că tot ce are individul datorește societății, și ca urmare pentru a-și plăti macar în parte această datorie, individul e ținut să-și dedice toate forțele sale binelui societății. Din punct de vedere pur moral însă, zice autorul, cine ș'ar închipui că a găsit în faptul natural al solidarității, un fundament științific al Elicei, s'ar lovi de o obiecție fatală: a-și plăti datoriile nu e un lucru tot așa de simplu ca și a le face; diferența e: buna voință de a le plăti, și aceasta-i tocmai întreaga morală. Omul în mod natural nu numai că nu-și cunoaște datoriile, dar se crede el creditorul tuturor, crede că are dreptul de a se servi de alte ființe pentru a-și ajunge scopurile sale. Vine teoria solidarității și încearcă să-l fără să-și recunoască datoriile către societate: i se cere adică un act de inteligență; apoi i se cere un act de voință ca să vrea să și le plătească. Dar asta nu e suficient: omul trebuie să simtă în el însuși necesitatea conștientă și consimțită; purtarea sa nu va avea, nici macar în ochii săi proprii, o valoare morală, decît atunci cînd el va găsi în el însuși impulsul și motivul care-l face să fie drept și bun.

Asta însumă că nu simplul fapt obiectiv al solidarității naturale face posibilă purtarea morală, ci e un fapt nou, care nu se poate produce ajutarea decît în acel laborator viu care e conștiința individuală, cînd ea se ridică deasupra ei înseși, făurind între ea și alte conștiințe legături puternice. Această nouă solidaritate are diferite grade, dela cele

mai mici agregate omenești până la marea solidaritate, nelimitată la un grup sau la altul, ci estinsă asupra tuturor oamenilor, asupra tuturor ființelor și lucrurilor, și care, în sufletele acelorora în care e vie, ajunge o idee lipsită de orice interes particular, devenind un motiv ideal de acțiune ce tinde să schimbe realitatea, aducând în lume o formă nouă de a fi, concepută de rațiune și inspirată de iubire.

Deutsche Revue (Stuttgart, Iulie). *Dr. K. Hürthle* în „Asupra orientării în spațiu cu ajutorul auzului” se încearcă să explice pricina pentru care auzul nu ne dă indicații așa de sigure în privința direcțiunii sunetului precum ne dau vederea sau pipăitul în privința direcțiunii obiectelor din afară. Deși observația zilnică o do ajung, totuși s-au făcut experiențe prin care s-a stabilit că urechea poate simți fără să se-șele numai direcția acelor sunete care vin din partea dreaptă sau din cea stângă, iar în privința celor ce vin de dinainte sau de dindărăt, ori de sus ori de jos, urechea nu mai are nici o siguranță. Pentru a se putea explica pricina acestui fapt e de nevoie a vedea cum sînt întocmite organele celorlalte două simțuri care ne dau o mult mai complexă orientare în spațiu. Pentru pipăit, în orice punct de pe suprafața pielii, atingerea cu un obiect ne dă odată cu senzația de atingere și reprezentarea locului atins, cu alte cuvinte atingerea este imediat localizată; și cu toate acestea pentru amfudonă aceste senzații nu este decât un singur nerv. Deci diferiții nervi, de pe diferitele părți ale corpului, ale căror extremități se termină în piele, ne dau calitativ aceleași senzații de atingere însă deosebite senzații de loc. Aceasta a făcut pe *Lotze* să admită că în crier fiecare nerv e prevăzut cu o „uolă locală”.

Dar nu e numai atât; la posibilitatea localizării mai contribuie și faptul

că noi, în ori ce moment, avem conștiința despre anumita poziție a membrului noastre în raport cu restul corpului și acest lucru se datorește nervilor sensibili care dela mușchii noștri merg spre crier.

Pentru ochi găsim, în principiu, aceeași alcătuire, numai că din pricina naturii excitației (lumina), ochiul mai are nevoie de un aparat special de refracție. Conurile și bastonașele de pe retină sînt legate fiecare cu cite un nerv și deci cu și la pipăit excitații calitativ egale sînt percepute ca despărțite în spațiu. În deosebire însă, la simțul văzului noi putem percepe direcția razei luminoase care ne atinge retina, dar nu putem simți ce punct al retinei a fost atins, pe cind la pipăit din contra simțim poziția părții atinse dar nu putem simți direcția excitației. O altă complicație care-și are analoaga și la pipăit, este mobilitatea ochiului care ne dă cunoașterea poziției lucrurilor în raport cu corpul nostru, mobilitate datorită mușchilor. Acuma dacă venim la simțul auzului, vedem că nu mai găsim aceeași alcătuire. Undele sonore ori din ce direcție ar veni ele, produc calitativ aceleași vibrații ale timpaneii, numai intensitatea este variabilă; urechea deci nu are o alcătuire așa ca la fiecare schimbare de direcție a sunetului să fie alte fibre nervoase excitate. Faptul că putem totuși deosebi sunetele din dreapta și pe cele din stînga se explică, dacă admitem că noi cunoaștem direcția după diferența în intensitate pe care o simțim. Sunetul ce vine dinspre dreapta ne lovește direct urechea dreaptă și deci cu mai mare intensitate, pe cind ca să ajungă la urechea stîngă trebuie să ocolească capul și în consecință să-și mai piardă din intensitate. Sunetele care vin pe direcția mediană a corpului, de dindărăt sau de dinainte, ori, de sus sau de jos, trebuie să piardă o cantitate e-

gală din intensitatea lor față cu amin-donă urechile, și atunci urechea ne putind percepe diferența de intensitate, nu mai poate simți exact direcția de unde vine sunetul.

Sozialistische Monats-Hefte, No. 7, Iulie, A. Nedow, în „Die nächste Aufgabe der Russischen Sozialdemokratie“ critică cu asprime tactica „boicotului“ Dumei din partea socialiștilor ruși: „prin boicot și alte greșeli asămănătoare social-democrației ruși au adus cauzei lor alita prejudicii cit nu le-ar fi putut face cei mai răi dușmani ai socialismului“. „Aurul vorbește despre atacuri împotriva „cadeților“ și a Dumei, și citează „cunoscuta scrisoare a bătrînului șef al social-democrațiilor ruși, Plechanov, prin care caută să potolească pe partizanii săi. Tactica aceasta e cu atît mai puțin explicabilă din partea social-democrațiilor, intrucît aceștia, în realitate, sînt mai aproape de „cadeți“ decît de cealaltă fracțiune socialistă rusă (soc. revoluționari), și chiar decît de „grupul muncii“. (vezi mai jos rev. Rus-koe Bogatstvo“.

Hugo Lindemann, în „Deutscher und Englischer Parlamentarismus“, aculă—cu cartea lui Josef Redlich „Recht und Technik des englischen Parlamentarismus“, că practica parlamentară e în legătură intimă cu însuși structura politică a unei țări, că toate invinuirile ce se aduc parlamentarismului izvorăsc dintr'o confuziune de idei: acolo unde parlamentarismul nu e o ficțiune, unde el înseamnă, în adevăr, guvernarea poporului prin sine însuși, nu sînt motive serioase pentru acuzațiuni, ci numai acolo „parlamentarismul a dat faliment“ unde... nu există, unde după fațada parlamentară se ascunde vechia birocrație iresponsabilă față de popor. Această idee e ilustrată prin exemple relative la frecventarea parlamentelor, obstrucțiune etc.

Interesantă e demonstrația, că în

Anglia însuși partidul de opoziție e considerat ca un factor indispensabil de guvernămint—ca un ruaj tot alit de însemnat și legal al mașinei guvernamentale ca însuși cabinetul de Miniștrii.

Contemporary Review (London Iulie).—Fostul „Administrator al Intereselor Indigene în Transvaal“ Sir Alfred E. Pease, analizează raporturile dintre diferitele populații indigene ale Transvaalului și coloniștii albi. În privința importanței ce prezintă această chestie autorul crede că „ea nu are paralela în celelalte colonii engleze, poate chiar nici în Istoria lumii“. În Africa Răsăriteană, Albi și Indigenii, se îmulsește în aceeași proporție; în Africa sudică Indigenii, deja în proporție covârșitoare față de Albi, se îmulsește în o progresie cu o rațiune mult mai mare de cît cea după care crește populația albă. Apoi ei sînt împrăștiați pe toată suprafața, impregnează întreaga populație a Africii Sudice. Politica colonială în această regiune nu poate fi nici cea aplicată altă dată în America, nici cea impusă în Australia și Noua Zeelandă. Rasa „Bantu“ e o rasă superioară și adaptabilă civilizației apusene. O politică de sistematică exterminare a acestei rase n-ar găsi îndreptățire nici în ochii celor mai puțini scrupuloși. Bușmanii și Hotentotii, în adevăr, sînt, improprii de a se civiliza, dar numărul lor descrește și acum ei trăesc în zone limitate. Marea mulțime din rasa „Bantu“ e solid organizată și supusă unei minorități albe care o privește ca rasă inferioară. „Bantu“ recrutează masele de lucrători, iar albi nu se scoboară în rindurile lor, căci asta ar fi o adevărată „condamnare“. De aceea, în condițiile actuale, Transvaalul nu poate oferi adăpost muncitorilor albi. Numai aristocrația muncitoare —o pătură foarte subțire— acei care repre-

zintă meșteșugurile artistice pot să găsească loc în Transvaal. A se da Indigenilor drepturi egale cu ale albilor, asta ar duce de sigur la triumful rasei celei mai numeroase. Dacă aceste drepturi s-ar da deodată ori treptat rezultatul va fi tot același; e chestie numai de temporizare. Nici politica delimitării teritoriale și a refuzului de orice drepturi, n-a dat rezultate practice până acum. Chestia nu suferă amânarea rezolvirii; orice întirziere sporște dificultățile, și instinctul democratic britanic nu poate îngădui starea actuală. Albiu nu trebuie să se izoleze de Indigeni, ci trebuie să se amestece cu ei, să le facă o nouă educație, să-i civilizeze. Ce înaltă și grandioasă misiune au aici Misionarii! Dar a face operă de educație e lucru greu, se cere vrednicie din partea educatorului: cele mai adeseori Indigenul e transformat în o caricatură a omului civilizat. Indigenii sînt copii cu pasiuni de adulți; ei așteaptă să fie călăuziți în viață și tratați cu răbdare și simpatie. Dacă albiu nu se ocupă de ei, ei își taie singuri drumul în viață. Până acum Albiu mai mult i-au caricaturizat și viciat, iar acum se izolează de ei explotându-i și desprețuindu-i. Raportul „Comisiunii” pentru a studia această chestie arată direcția de îndrumare a unei harnice activități din partea coloniștilor și a Metropolei.

Autorul împarte măsurile practice pe care le propune în trei categorii:

- 1) Măsuri referitoare la activitatea diferitelor societăți de misionari;—
- 2) diferite reforme de stat pentru o mai chibzuită guvernare;—
- 3) reforme pentru un viitor apropiat, între care cea mai fundamentală e introducerea sistemului reprezentativ.

North American Review
(New York, Iulie). Dl. *George C. Perkins*, reprezentant al Californiei în Senatul Statelor Unite, insistă asupra motivelor de a împiedica imigrarea

Chinezilor în America. Autorul se ridică nu numai împotriva Chinezilor a căror mare colonie din California a observat-o, de aproape, mai mulți ani; el vede, în general, o primejdie în imigrarea coloniilor de muncitori asiatici. Aceștia reprezintă o civilizație veche și inferioară, sînt neasimilabili și în mijlocul muncitorilor americani sînt exemple permanente de retrogradare. Ei duc o viață murdară și animală, au nevoi foarte puține și nici un ideal, și prin concurența ce fac muncitorilor americani îi aruncă pe aceștia în mizerie și-i condamnă la o viață inferioară. „Muncitorii chineji aduc cu ei sclăvia, concubinajul, prostituția, opium, viciul, lepra, organizarea de clan, cel mai josnic model de viață, „zidurile chinezești”, și refuză și oasele morților să le îngroape în pămîntul american (prin contractele cu patronii ei stabilesc trimiterea cadavrelor în China)”. Această dilirambică protestare ne amintește unele din campaniile antisemite dela noi și ne face să ne îndoim asupra justeței încriminărilor. Inșă faptul că în America foarte mulți împărtășesc vederile d-lui *George C. Perkins* în privința „Chestiei Chineze” arată că ea este una din rănile sociale dureroase—un fel de chestie evreească la noi. În adevăr, muncitorul american—care are pe lingă un ideal de viață mai înalt și mai multe nevoi materiale—nu poate concura cu muncitorul chinez pe care mizeria permanentă de acasă l'a deprins să trăiască cu foarte puțin. Ca celitorul să-și facă o idee de cit îi trebuie unui muncitor chinez dăm cîteva date asupra salariilor obișnuite la Shanghai, luate din raportul Consulului-General *Jernigan*: Un lăcătuș e plătit cu 13 centime pe zi; un lucrător de berărie cu 16 centime; o călfă de barbier cu 3 centime; o călfă de ciubotar cu 10 centime; un pietrar cu 10 centime; un croitor

cu 10 centime... Cum ar putea să trăească un muncitor american cu un asemenea salariu!

International Journal of Ethics (London, Iulie).— „Literatura și Codul Moral” datorit d-lui A. Schinz discută paralel cele două concepții ireducibile despre artă: *artă pentru artă* și... *artă pentru societate*. Autorul declară că n'are intenția să deie o sentință împotriva unei concepții, nici să stabilească un compromis între ele, ci voește numai să precizeze cele două puncte de vedere deosebite și să arăte ireducibilitatea lor: *Arta — scop în sine*, concepție latină, nu se poate reduce la *Arta — mijloc în serviciul Moralei*, concepție anglo-saxonă. Anglo-Saxonii nu recunosc artiștilor dreptul de infracție la legile care încheagă societatea; talentul lor nu poate fi nici macar circumstanțat atenuantă. Cei de neam latin dărimă zăgăzurile Moralei din drumul Literaturii.

Concepției anglo-saxone i se poate obiecta: 1) că consideră ca eterne legile morale ale unei societăți trecătoare; 2) că lipsește tocmai literatura de principii libertății de cugetare, un principiu care azi a cișligat teren și în Etiopă. Concepției latine i se poate obiecta că: nu ia în seamă consecințele Artei asupra societății. Concepția anglo-saxonă are dreptate când pledează pentru înaltele idealuri sociale; cea latină are dreptate când susține principii libertății de cugetare, ca principiu vital pentru dezvoltarea artei. Cele două puncte de vedere nu se pot reduce: ori admiți că „motivele” antisociale trebuie îndepărtate din Artă, ori recunoști drepturile cugetării libere mai superioare de cit consecințele rele sociale, ce ar isvorî din expresia acestor „motive”. În întâiul caz se limitează libertatea literaturii; în al doilea desprăteșli fericirea societății.

Dar de unde aceste două concepții

opuse despre Artă la cele două popoare? De unde deosebirea de concepții așa de fundamentală, ce iese de pildă, din teatrul lui Bernard Shaw și teatrul actual francez?

Literatura nu poate fi criticată în abstract, fără să îi seamă și de public, gustul cărui determină direcția literaturii din o țară, din o epocă. Comparînd „Publicul” de acum din America cu cel din Franța, deosebirea se vede deodată: în America nu-i decît un Public, în Franța din potrivă, înainte de Revoluție în Franța era numai un Public pentru literatură: cel cultivat. După revoluție *Democrația are nevoie* de literatură care începe atunci a se democratiza cu toate protestările lui Mérimée, Stendhal, Baudelaire, Flaubert, Leconte de l'Isle... care țineau la tradiția aristocratică a literaturii. Chiar după re-idealurile democratice au străbătut în viața politică și socială „Symboliștii” tot protestează împotriva spiritului burghez în literatură. Sforțările lor nu au fost zadarnice: în Franța sînt două literaturi—pentru două categorii de public—cea tradițională, aristocratică și cea democratică. Puțini autori ca Zola, Maupassant... găsesc acces la toți cetătorii, din aceeași cauză din care La Fontaine de pildă, e gustat și de copii și cugetători adinci. Numai considerînd „Publicul” ca un agent activ în determinarea curentelor literare și neuitîndu-ne la literatură *sub specie aeternitatis* înțelegem variația direcției ei după epoci și țări. „Massele” n'au dreptate când protestează împotriva literaturii „aristocrației intelectuale” după cum n'au dreptate nici acei care se plîng împotriva „Democratizării” literaturii. Protestările nu sînt în sine nimic: ambele forme de literatură sînt cerute de Public.

Positivist Review (London, Iulie).— Dl. Frederic Harisson arată, în „Reforma Camerii Lorzilor”, greută-

țile ce poate întâmpina Democrația din partea actualii camere.

Russkoe Bogatstvo,—Iunie 1906.

Numai puțini în Europa pot să-și dea seamă de toată complexitatea situațiunii din Rusia. unde în mișcarea revoluționară se pot deosebi mai multe curente cari, dacă se întâlnesc în ura împotriva țarismului, nu mai puțin sînt îndușmănite și între ele.

În acest număr d. *A. Peșonov* („La ordinea zilei“), unul dintre teoreticienii și inspiratorii „grupului muncii“ din defuncta Dumă, susține, de pildă,—împotriva „cadeților“, cu toată colorația socială a programului lor, cîtși împotriva chiar a social-democrațiilor ruși,—că revoluția trebuie să tindă la realizarea *imediată* a revendicărilor socialiste. E foarte caracteristic pentru starea sufletească a revoluționarilor ruși următorul pasaj:

„Nici o revoluțiune n'a înălțat steagul idealelor alit de înalte, ca cea rusească. Încă nu s'a întimplat vre-o dată ca o intensitate alit de mare a energiei revoluționare a poporului muncitor să coincidă cu răspîndirea alit de largă, în sinul său, a cugetării conștiente.—Și ni se zice, că această revoluție trebuie să se săvîrșească în folosul capitalismului—acelui capitalism care a fost un aliat credincios al autocratiei, și care chiar acum nu îndrăznește să o tradeze!—Nu! *Revoluțiunea rusească se va săvîrși sub steagul socialismului*. Pentru ea nu e decît o singură eșire: de a restabili drepturile individualității omenești și, în acelaș timp, de a asigura interesele muncitorimei,—aceasta e problema ei... *Revoluția rusească deschide lumii perspective istorice nesfîrșite...*”

